

3

DE
VENA PORTAE.
PORTA BONORVM,

PRAESIDE

PETRO IMMANVELE HARTMANNO,

PHIL. ET MED. DOCT. PATHOLOG. THERAP. CHEM. ET BOTAN. PROF.

PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. NAT. CVR. ET ELECTOR. MOGVNT. ER-

FVRT. SCIENT. VTIL. ITEMQVE SOCIETAT. BEROLINENS. NATVR.

SCRVTATOR. ET DVICAL. TEVTON. HELMSTAD. SODALE, ORDINIS

MEDICI H. T. DECANO

D. XXVII. DECEMBRIS MDCCLXXXVI.

DOCTORIS MEDICI HONORES

RITE CAPESSVRVS

PVBLICE DISSERET

CHRISTIANVS IMMANVEL FRIDERICVS

HOLTZHAVER,

DABERO - POMERANVS.

TRAIECTI AD VIADRVN,
E TYPOGRAPHEO WINTERIANO.

DE
VENIA PORTAE

PORTA BONORVM

PETRO IMMANUEL HARTMANNO

PHYSICVM ET CHIRVRGV
MAGISTRO

D. XXVII DECEMBRIS MDCCLXXXVI

PHYSICVM ET CHIRVRGV

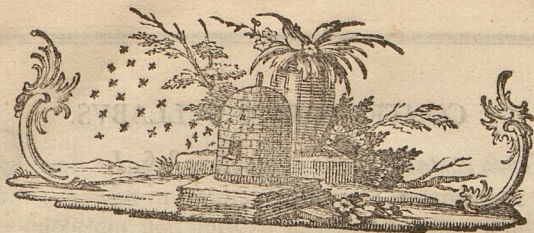
CHRISTIANVS IMMANVEL FRIDERICVS

PHYSICVS ET CHIRVRGV

MAGISTRO

TRACTATVS AD VIADRAM
E TYPOGRAPHO WINTERIANO

PROOEMIUM.

GEORGIUS ERNESTVS STAHLIVS, vir, si quis vllus, acri ingenio aequae, ac subacti iudicio, pollens, anno superioris seculi nonagesimo octavo Halae elaboratissimam *de vena portae, porta malorum*, edidit dissertationem: quae vel ipsorum aduersariorum, et nuper quoque immortalis HALLE-RI, laudes meruit atque adfensum. Malitiaene ergo tantummodo accuses hanc venam: quasi nihil sit bonorum, quae hinc expectari possis? Dispiciamus proinde breuiter, lectorum venia, his de bonis. Existimamus enim

— — *felices homines, sua si bona norint.*

 CONTENTORVM SYLLABVS.

Venae portarum bona quotuplicia? §. I.

1. in homine iam nato:

a. aduehendo

aa. sanguinem

α. ex visceribus chylopoieticis; §. II.

β. ex liene; §. III.

bb. adipem; §. IV.

cc. humorem et vaporem mixtum ex ventriculo; §. V.

dd. vaporem putridum ex intestinis; §. VI.

ee. vaporem aquosum ex cauo abdominis; §. VII.

b. auehendo; §. VIII.

aa. sanguinem ad venam cauam; §. IX.

bb. bilem ad ductus bilarios; §. X.

cc. lympham ad vasa lymphatica; §. XI.

2. in foetu:

a. aduehendo et suscipiendo sanguine materno; §. XII.

b. auehendo eodem ad hepar et venam cauam; §. XIII.

§. I.

§. I.

Quoniam per rerum mearum rationes strictim omnia et velut in transcurso dicenda sunt, longa *venae portarum* descriptione anatomica non morabor lectores: qui eandem, vndeunque velint, ex recentiorum anatomicorum scriptis facillime repetere poterunt. Sufficiet praesenti instituto, nosse: huius venae truncum, in fima iecinoris parte, a singulari vallecula, duobus lobuli posterioris colliculis, caudato et papillaeformi, interiecta, susceptum, velut cor quoddam minus aemulari; non quidem, quod alterna pulsatione valeat, quae omnino abest, sed quod in accipiendo ex minoribus vasculis, denoque in novos canales decrecentes dimittendo sanguine ad cordis similitudinem quodammodo accedit. Ex quo etiam *duplex* huius venae cognoscitur *officium*, si itineris sanguinei rationem habeas: *venosum* alterum; alterum velut *arteriosum*. Cuius utriusque officii cum aliqua in homine nascendo et nato deprehendatur differentia, ad hanc quoque nos, super bonis inde expectandis quaesituros, attendere oportet.

§. II.

Primum igitur in iam *nato* aut *adulto* homine haec ipsa vena, tam in aduehendo, quam in aufereudo sanguine, plurimum bonorum pollicetur. Hinc quae oriantur, deinde videbimus. Illinc vero commune est vniuersi *sanguinis abdominalis*, ex visceribus peritoneaeo comprehensis reducis, recepta-

culum: qui quam copiosus sit, vel exinde colligi potest, quod ille ipse est, quem tres magnae arteriae, aortae propagines, coeliaca et vtraque mesenterica, ad ventriculum, intestina, mesenterium, omentum, pancreas, lienemque miserunt; si forte exiguam eiusdem portionem exceperis, qua ipsi carni hepaticae arteria eiusdem cognominis, coeliacae ramus, aliaeque id genus minores prospiciunt. Proxime vicinarum partium, verbi causa, ventriculi, duodeni, pancreatis, et omenti, potiores rami, prope aut in ipsum venae portarum truncum confluunt: reliqui paullo remotiorum viscerum in duo tresue maiores colliguntur ramos. Horum princeps maximusque ex inferiori loco adscendit, et ex infinitis ramulis, qui partium, quas perreperit, cognomina accipiunt, coit, tandemque, ubi hepar attingit, ipse fit venae portarum truncus: venam *mesentericam magnam* anatomici appellant.

§. III.

Cum hac (§. II.), aut etiam splenica, medius coniungitur insignis ramus, ab omnium infimis et sinistris ad duodenum vsque adfurgens, maiori- que prae reliquis arcu ab arteria sua cognomine recedens, cui *venae haemorrhoidalis internae* nomen est, coniungitur: haud raro tamen solus, medio ad priorum coniunctionem loco, ipsam portarum venam init. Sed a sinistris superioribus transuersim accedit alter grandior ramus, *lienalis*, susceptoque aliquot venularum ex iis, quas praetergreditur, partibus sanguine, tandem, sub recto angulo, cum mesenterico ramo in porrarum vena desinit. Qua ex itineris ratione ille transuersus, hic adscendens dici solet ramus.

ramus. Ceterum ceteris congeneribus venis mollior est splenica, minusque suo ramo arterioso serpentina. Valvulis omnes, quas diximus, carent. Quid boni accidat, in hominis salutem, sanguini in splene, ancipitis adhuc et nondum expeditae apud physiologos est quaestio. Ipsum esse reliquo sanguine fluidiorem, aqua et sale volatili alcalino ditio-rem, oleosa vero portione pauperiorem, *Roloffiana*, *Spielmanniana*, et aliorum a) experimenta demon-strarunt. Cui bono? deinde coniectura adsequi conabimur.

§. IV.

Tametsi vero lienalis haec vena (§. III.) ali- quam sanguinis gastrici, duodenalis, epiploici, et pancreatici partem, et coniunctim cum eodem, quidquid humorum ibidem a bibulis venulis est sor- ptum, ad portarum venam reducat: tamen meso- raica vena (§. II.), et haemorrhoidalis interna (§. III.), vbi- cunque desinat, partim ex iisdem, quae modo tetigimus, visceribus, partim ex vniuerso re- liquo mesenterii et intestinorum tractu, quantus-

quan-

a) Militi, suspendio enecti, altero statim post mortem die excidit PRAESES lienem, qui pondus vnciarum vndecim et quinque drach- marum aequabat. Hunc minutim et tenuissime concisum vna cum sanguine inde profuso in retortam indidit, destillationique, primo moderato, dein sensim magis magisque aucto, igne, submisit. Quo modo stillarunt spiritus alcalini volatilis vnciae septem, drach- mae sex, et duo scrupuli; empyreumatici olei drachmae duae, minus nouem granis. Spiritui isti vrinoso guttatim admistae sunt spiritus salis drachmae duae cum scrupulo, donec perfecta sub consueta exploratione apparebat saturatio. Hic liquor denuo in retorta destillationi et, sub huius finem, sublimationi subiectus de- dit phlegmatis aquosi parum super septem vncias; salis ammoniaci veri autem sex cum semisse drachmas. Ex quo colligi potest, vinnosi salis circiter semunciam cum scrupulo in liene eiusque san- guine latuisse.

quantus est, itidem redeuntem sanguinem suscipit, et portarum venae infundit. Quocum quos et quotuplices humores, et quonam scopo, simul aduehat, nunc scire expedit. Quodsi ergo primo consideramus, magnam *adiposae* et *oleosae* materiae copiam in omenti mesenteriique interstitia cellulosa, quam late utrumque extenditur, ex innumeris osculis arteriosis deponi, ibidemque, ne in immensum et vitiose augeatur, ex praestituta summi opificis lege, denuo insigni sui parte a patulis venularum osculis forberi, utcunque etiam aliquid tenuioris lymphae inde haustae lymphaticis vasculis concedas: tamen, quodcunque hinc ad sanguinem remeat, non aliud reditus iter inuenit, quam quod ad portarum venam ducit. Atque oleosa haec massa postea quoque miscendae et generandae bili eximie inseruit.

§. V.

Sed in his bonis, quae recensuimus, nondum substitit diuina prouidentia. Fac enim, ex pancreate, quod peculiari ductu suam saliualem lympham in duodenum depluit, parum alius liquoris, praeter sanguinem, ad portas remitti: videtur tamen a probabilitate non alienum, aliquid quoque tenuissimi illius vnguinis, quod telae acinis glandulosis circumpositae et interiectae cellulis continetur, ab remeantibus venulis sanguiferis et non a solis vasculis lymphaticis, suscipi, et ad portarum venam re-
fundi. Longe autem maiorem merentur attentionem *vapores* et *liquores* varii generis multiplicisque misturae, qui in ventriculo et toto reliquo intestinorum canali confluunt, et inter se velut conferuent. Quippe in *ventriculo*, praeter saliuam cum cibo potuque

tuque aduectam, confundi videas ex arteriis exhalantibus limpidum humorem, gastricum vocant, lixiuae nonnihil, si purus sit, naturae; acescentem ex victu vegetabili; ex animali alcaliscentem; rancescentem ex pinguitudinibus adsumtis; saponaceum denique ex bile saepe regurgitante. Adde muriaticum ex vesco sale, plurimis cibis admixto. Vt silentio nunc praetereamus, quotuplicis generis plura medicamentorum adsumtio interdum in ventriculo commiscet. Sed ex multiformi hac pulte, antequam ad intestina propellitur, tenuiores particulas a patulis venularum osculis sorberi, adeoque ad venam portarum deferri, paucis exceptis lymphaticis, nemo ignorat.

§. VI.

Eadem multiplex colluies (§. V.) regnat quoque in *intestinis*, praesertim *tenuibus*; nisi quod, nunc addita maiori bilis, salivae pancreaticae, succique intestinalis, copia, quaecunque hic colligitur, multiplicis originis massa, magis magisque attenuata, intrita, atque soluta, magna ex parte in chylum conuertitur. Hic, inenarrabili naturae opificis delectu, suam viam seorsim legit. Quod superest, perpetuo adstillante enterico liquore leuiter dilutum, aliquam sui partem sorbentibus venularum mesaricarum osculis cedit; sic tandem portarum venae infundendam: reliquam crassiolem et minus subactam portionem *crassa* suscipiunt intestina. Haec ibidem, diutius adhuc calido loco fota, et porro quoque exhalante ex arteriis aquula mista, forte etiam tenuissimo appendicum mesocolicarum oleo intrita,

B

tandem

tandem subputrescere, elementumque alcalinum volatile euoluere incipit; ex testimonio aëris mephitici et inflammabilis hic habitantis. Sed putridi huius vaporis et calefcentis huius liquaminis haud exiguam quoque partem vascula inire mesocolica et haemorrhoidalia, quibus demum in portarum venam ingressus est, ipsae euincunt aluinae faeces, per longiorem moram siccatae et foetore consueto orbatae.

§. VII.

Verum enim vero haud improbable quoque videtur, per ipsos inorganicos intestinorum horum poros huius foetidi vaporis quidquam in *abdominis caueam* transmitti, et cum humore vndique ibidem per arteriolas perspirabili confundi. Quandoquidem ex anatomicorum experientia constat, aperto per incisionem abdomine cadaveris humani, longeque magis animalis cuiusdam viui, protinus sensibus percipi vaporem in hoc quidem ascendentem, in utroque autem madorem aquosum, leuiter pinguem, subfoetidum, et facile coagulabilem, omnes viscerum et ipsius quoque peritonaei superficies, vbicunque offeruntur, illinentem. Neque tamen ideo negauerim, praeter intestina, ex his quoque locis, quae dixi, ipsoque hepate, madorem hunc perspirari, et vicissim iterum a bibulis venarum osculis hauriri. Vnde non offendar, si quis hunc ipsum humorem ad ipsam cauam venam per lymphatica vasa et peritonaei venulas reuehi contenderit: si modo concedat, insignem quoque eiusdem copiam a propaginibus venae portarum mesaraicis atque peritroicis, et id genus ceteris suscipi, sanguinique il-

luc

luc redituro admisceri. Compendii causa paucos quosdam et ad haec summe minimos venae nostrae furculos, ex peritoneo utroque adrepentes, non attigi.

§. VIII.

Omnis ergo sanguis; postremo demum in venae portarum trunco confluens, sicuti ex haecenus disputatis (§. II. — VII.) liquet, magis miscellaneus fit, quam reliquus corporis humani sanguis venosus, oportet. Adde, quod longe aliter, ut alibi, ex arteriis, cum ultimis venae portarum furculis conspirantibus, suam massam sanguineam accipit: priuatam quippe post tot tamque varia secretionum negotia elemento, quod sanguini arterioso inest, spirituosum. Solus lienalis sanguis, ut rectissime monuisse videtur illustris MAYERVS b), hanc inopiam quodammodo supplet. Cetera omnia, quae aduehantur, sunt plena particulis oleosis adiposis, lymphis vario salino, imprimis alcalino volatili, inquinamento foeta, et forte aliis multiplicis naturae, ex pulve cibaria sortis, difficillime definiendis. Verum enim vero huiusmodi sanguinem admisceri sibi aegre passus esset venae cauae sanguis. Ergo summus opifex sapientissime nostrae portarum venae, unico sui generis exemplo, arteriae quoque iniunxit officium: ut, quem ipsa aduexit, eundem sanguinem iterum auferat, mutata prius ipsius mixtione, seiunctisque alienis et inopportunitis particulis, quam ab ramulis venae cauae susciperet.

B 2 §. IX.

b) In der Beschreibung des ganzen menschlichen Körpers; IV. Band, pag. 482.

Scilicet mox ex integro suo trunco *duo* grandes *ramos* haec *portarum vena* in iecinoris carnem immittit, et, similis arteriae, innumeris, semper tamen decrefcentibus, ramulis ad omnia dicti visceris loca, ipsamque adeo superficiem, exhalantibus huius originis osculis dispunctam, immo ad vicina quoque viscera, paucis tamen furculis, distribuit. Immo, ne singulis his ramis parietum defit robur, quo alioquin cum arteriis comparari non possunt, et ne lumina ipsorum adeo conniueant, circumiecta est vndique firma tela cellulosa, capsulam vulgo vocant, reliquis etiam canalibus aliorum generum, cum nostris contiguis, communis. Pulsationis arteriosae autem defectum resarcit respiratio et inde excitata musculorum conspirantium in hepaticum viscus actio pressioque. Ita eluctatus ex angustiis horum ramorum sanguis tandem in extremis eorundem finibus offendit *venarum hepaticarum* initia, cum prioribus in osculatione iuncta, a quibus liberaliter suscipitur, et nunc expeditioni via, quippe semper increfcentibus ramorum luminibus, progreditur, tandemque per decem et plura satis magna vasa, in ipsam cavam venam, sub huius per hepar itinere, proxime sub ipso diaphragmate, effunditur, ipsum *eor* cum reliquo fluento mox iniciturus.

§. X.

Inter haec vero *venae portarum* sanguis, dum per suos canales decrefcentes hepaticos voluitur, premitur, ad parietes atteritur, et respiracionis effici-

caci-

cacitate agitur, inexplicabili artificio multiplicia, quibus constat, elementa separat, denuoque coniungit, quae se naturali adfinitate attingunt, verbi causa, alcalina et oleosa in nouam massam saponaceam arctius vnit; reliqua, ab hac mixtione alieniora, seorsim propellit; copiosiore aquosam portionem, excepta ea, qua in seruanda ipsius sanguinis aut nunc natae bilis fluiditate opus est, aliorsum mandat, atque sic omnia, quae secum in portarum venam aduexerat, denuo ad commoda, quibus auferri auehique iterum possint, loca transfert. Non disceptabimus iam de natura fabricaque acinorum hepaticorum, in quibus omnium qualiumcunque vasculorum, quae hepar perreptant, fines terminantur, sed haec subtilioribus anatomicis relinquimus. Hoc autem hoc loco ignorari non oportet: vbiunque vltimae venae portarum radicae desinunt, ibidem non venarum solummodo hepaticarum (§. IX.), sed alius quoque systematis vasculosi abductorii, *ductuum* nimirum *biliariorum*, origines, quibus cum omnibus reliquis istis commercium est, deprehendi. Ab his nunc sorbetur nouus, ex sanguine venae portarum secretus, saponaceus humor, quem *bilem* vocamus: qui in propriis suis canalibus, in maiores, tandemque in duo, pedetentim collectis, ex hepatis carne tandem emergit; vbi, ad ipsum venae portarum truncum, bini eiusdem ductus coeunt in vnum, *choledochum* dictum; quo duce demum in duodenum intestinum, vnde aliqua sui parte, vt diximus, venerat, effluit, multa bona ibidem chylo parando praestiturus. Pars eiusdem, antea ad cysti-

dem felleam singulari itinere reflua, tandem eandem viam relegit.

§. XI.

Sed *lympha* etiam, ex propulso sanguine hepatico et secreta bile superstes atque superflua (§. X.), quam partim copiosissimam ipsa portarum vena ex liquoribus salialibus, gastrico, intestinali, periploico, mesaraicoque et vapore abdominali; partim quoque arteria hepatica et lienalis vena aduexerat, hic in intima hepatis carne, vt videtur vero confentaneum, forte in ipsis acinis et ad fines minimorum cuiuslibet ex reliquis systematis vasculosi surculorum, inuenit sua, quibus reducatur et aueratur, vasa. Haec cum sint tenerrima, et Glissonianae capsulae intrata potius, quam inserta, mox, ad evitandam fortassis nimiam compressionem, infinitis ramulis gibbam cauamque hepatis superficiem potissimum sectantur, et ad portas inprimis in fasciculum colliguntur, cum fasciculo vasorum hepaticorum ibidem collectorum vnitum: vnde, variis glandulis conglobatis penetratis, ad chyli receptaculum ductumque thoracicum adrepunt. Gibbae vero partis lymphatica vasa sensim sub externo inuolucro in truncos colliguntur, et inter ligamenti suspensorii laminas ascendunt, progressionis sine nondum satis definito. His ergo modis omni miscellaneo sanguine, quem portarum vena adportauerat, hepar denuo liberatur.

§. XII.

Haec in natis iam et vitali aura fruentibus hominibus. Sed in *nascituro foetu* plura, praeter haec,

haec, et maiora bona promittit vena portarum. Omnis enim *arteriosus sanguis* maternus, quem infinita venularum, in placenta disperarum, oscula sorpservunt, tandem in insignem longamque confluit *venam umbilicalem*: quae, eiusdem cognominis anulum in media abdominis superficie transgressa, super peritoneo ad hepar prorepat, tandemque ad infimam ligamenti suspensorii partem, perforato peritoneo, in sulcum hepatis horizontalem demersa, retrorsum nunc flectitur, emissis, sinistrorsum praecipue, numerosis, magnis, et eo tempore venae portarum aequalibus, in ipsum hepar ramis. Vnde magis, ac prius, tumida facta ad ipsam portarum venam tendit, et in confiniis sulci transversi, leuiter inflexa, in ipsum sinistrum venae portarum ramum immittitur, adeoque in hunc et priores istos, quos diximus, ramos magnam sanguinis materni *aduecti* partem effundit, et per vniuersum hepar dispergit: quocum ibidem paucior sanguis abdominalis, quem iam minores venae portarum rami adduxerunt, commiscetur. Pars autem huius sanguinis umbilicalis, e directo insertionis huius venae, protinus in singularem pergit huiusce ramum, quem *ductum venosum* vocant, et ab eodem in ipsam venam caquam, vbi hepar attingit, infertur. In nato homine, deficiente nunc sanguine umbilicali, haec ipsa vena cum praedicto ductu sensim excoecat, reliquos ramos hepaticos portarum vena sibi nunc vindicante.

§. XIII.

Tantam igitur aduecti ex utero sanguinis molem (o. XII.) facile incommodo fore in foetu, immo proxime post partum, nisi *auhend* eidem iam parati essent tot multiplicesque venae portarum rami, eidem aequae, ac suo sanguini, sicut antea ostendimus, communes, nemo non intelligit. Licet enim magna huius sanguinis portio statim per nominatum ductum hepar praeterlabatur: magna tamen, iam ante expositis ramis hepaticis suscepta, superest, cuius ad venam cauam ipsumque cor progressio soli portarum venae eiusque distributis per hepar ramis in acceptis referri debet. Proinde cum his quoque modis foetus integritati conseruandae nostra vena inseruiat; in adultis vero infinitorum bonorum, quae exposuimus, sit mater, si omnia naturae nostri corporis conuenienter apteque succedunt: cur mala, a turbato naturae ordine exorta, ipsi imputemus? Ex nostra igitur sententia portarum vena

Innumerabilium simul esto porta bonorum!

✓

01 A 6631

ULB Halle

3

004 931 246

3

DE
VENA PORTAE.
PORTA BONORVM,

PRAESIDE

PETRO IMMANVELE HARTMANNO,

PHIL. ET MED. DOCT. PATHOLOG. THERAP. CHEM. ET BOTAN. PROF.
PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. NAT. CVR. ET ELECTOR. MOGVNT. ER-
FVRT. SCIENT. VTIL. ITEMQVE SOCIETAT. BEROLINENS. NATVR.
SCRVTATOR. ET DVICAL. TEVTON. HELMSTAD. SODALE, ORDINIS
MEDICI H. T. DECANO

D. XXVII. DECEMBRIS MDCCLXXXVI.

DOCTORIS MEDICI HONORES

RITE CAPESSVRVS

PVBLICE DISSERET

CHRISTIANVS IMMANVEL FRIDERICVS

HOLTZHAVER,

DABERO - POMERANVS.

TRAIECTI AD VIADRVM,
E TYPOGRAPHEO WINTERIANO.

